

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

23.02.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

05.04.2018

Dr. Öğr. Üyesi Serkan SARI

Dicle Üniversitesi
Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi
serkan.sari@dicle.edu.tr

XVI. YÜZYILDA TİRKEMİŞ YÖRÜKLERİ

ÖZET

Çalışmamızda XVI. Yüzyılda Hamid Sancağı Gölhisar Kazası dahilinde bulunan bölgede yaşayan Tirkemiş Yörüklerinin nüfusları, iktisadî ve toplumsal yapıları incelenmiştir. Bahsedilen yörük taifesinin hangi boya ait olduğu, buldukları bölgeye gelişleri ve XVI. Yüzyılda bölgedeki faaliyetleri çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmamızda Yörük tanımlaması üzerinde de durulmuştur. Yörükleri, yalnızca üretim tarzına bağlı olarak, konargöçer hayatı devam ettiren guruplar olarak nitelendirmek meselenin tam anlamıyla anlaşılmasına imkan vermez. Bunlar, yüz yılların geliştirdiği bir anlayış ve hayat tarzını devam ettiren guruplar olarak görülmelidir. Elbette ki Yörükler için hayvanları ve onlar için verimli otlaklar bulmak olmazsa olmaz şartların başında gelir; ama Yörüklüğü yalnızca bu boyutla alakalı bir mesele olarak görmek Yörüklerin hayat tarzını tam olarak açıklamaz.

Yapılan araştırmada bölgede bahsedilen dönemde ortaya çıkan siyasi ve sosyal olaylarla bu gurupların yakından alakadar oldukları, yaylak ve kışlaklarında sürüleri peşinde giden, toplum diğer kesimlerinden izole guruplar olmadıkları görülmüştür. Çalışmamızda dikkati çeken hususlardan biri de Şahkulu isyanı sırasında bu yörük taifesinin Şehzade Korkut ile olan ilişkileridir.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Yörük, Hamid, Tirkemiş, Korkud*

TIRKEMİS YORUKS IN XVI. CENTURY

ABSTRACT

In this paper; population, fiscal and social positions of Tirkemis Yoruks settled in Golhisar district in Hamid Province in the XVI. Century is analysed. Main topic of this paper is that which clan do this people in and how did they come this area?

It is emphasised on definition of yoruk in this study. If yoruk sare considered as migrant settlers who live only with their mode of production, matter can not be understood. They must be accepted as groups continued the lifesty leand mind which developed during centuries. Naturally, finding fertile grasslands is the primary proviso for both themselves and their animails, however seeing the being yoruk as just interested with this matter, it is not reflect the yoruk lifestlyle.

A recent study show that these groups closely associated with the political and social cases, on the other hand they continued pastoral life and stood in touch with the other parts of community. There lation of this yoruk group with Sehzade (Sultan's son) Korkut during the Shahkulu Outbreak is one of the attention grabbing matters.

Keywords: *Ottoman, Yoruks, Hamid, Tirkemiş, Korkud*

GİRİŞ

Toplumumuzu teşkil eden önemli unsurlardan birisi de konargöçer teşekküllerdir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Anadolu'nun Kızılırmak'tan itibaren Ege ve Marmara'ya kadar uzanan batı kısmı ile Rumeli'de yaşayan konargöçerler yörük, Anadolu'nun Kızılırmak'tan itibaren doğu ve güney kısmında kalan bölgelerdeki taifeler genellikle Türkmen olarak adlandırılmaktadır.¹

Yörük ve Türkmen adlandırmaları farklı etnik gruplardan ziyade, zaman içerisinde farklılaşan hayat tarzlarının neticesinde ortaya çıkmışlardır. Konuyla ilgili Gökbilgin'in şu ifadeleri meseleyi çok güzel izah etmektedir: “*Aşiret, taife, cemaat diye gösterilen ve mesela Türkmen Aşireti, Yörük Taifesi, ayrı şeyler olmayıp aynı menşe'den çıkan ve sonra da zamanla mekanla çoğalarak tali gruplara ayrılan veya muhtelif parçaların birleşmesiyle yeni bir birlik vücuda getiren aynı dili konuşan, aynı hayat tarzını ve aşağı yukarı aynı örf ve adetleri devam ettiren ve yabancı unsurlarla en az bir derecede karışan temiz bir Türk etnik unsurudurlar*”²

Netice itibarıyla Yörük ve Türkmen adının Oğuzlar'a verilen isimler olduğu açıktır. Bu sözün menşei ile ilgili olarak zaman zaman muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan Ok, eski Türkler tarafından da kullanıldığı gibi boy yani kabile anlamına geldiği, uz'un ise çoğul yapma vazifesi gördüğü ileri sürülmüştür. O halde Oğuz, “kabileler” anlamına gelen bir sözdür, zira Oğuz boylarının tasnifi de bu durumu doğrulamaktadır.³ Yörük ve Türkmen aynı manaya gelmekte, Anadolu'ya gelen konargöçer Oğuz Türklerini ifade etmektedir.⁴

Çalışmamıza konu olan Tirkemiş Yörükleri Burdur ve civarına yerleşmiş ve zamanla bu bölgeye adını da vermiştir. Kaynaklarda Tirkemiş, Türkemiş, ve Dirkemiş şekillerinde kaydedildikleri görülmektedir.⁵ Tirkemiş adının bölgeye göç eden yörüklerin çadırlarını düzenli ve sıralı kurmalarıyla alakalı olarak verildiği yolunda rivayetler bulunmaktadır.⁶ İbn-i Battuta da seyahatnamesinde bu bölgeden geçtiğinden ve bölgede Türkmen obalarının yerleşmiş olduğundan bahsetmektedir.⁷ Bazı defterlerde, bahsedilen yörük taifesinin adı Dirkemiş şeklinde de (*دركميش*) yazılmıştır.⁸ Kayıtlar incelendiğinde Dirkemiş adının kişi adı olarak da kullanıldığını anlaşılmaktadır.⁹ Bu adı Oğuznamelerde de görmekteyiz. Oğuznamelerde, Kayı Hanın oğlu Dip Yavku ile ittifak eden beyler arasında Dip Cenksu ve oğlu Dürkeş'den bahsedilmektedir.¹⁰ Oğuznâmenin Kazan Nüshasında, bahsedilen beylerin “Pegdepelü” halkından oldukları kaydedilmiştir.¹¹ Aynı nüshada Pegdepelü adı Afşar beyleri arasında Afşar Han'ın oğlunun adı olarak geçmektedir.¹² Tirkemiş Yörüklerinin yerleştiği bölgelerdeki folklorik veriler de bu gurubun Afşar boyu ile ilgisini ortaya koymaktadır.

Anadolu Selçukluları zamanında, önceden Pisidia olarak bilinen bölge, coğrafi şartları nedeniyle uzun süre elde edilememiştir. III. Kılıç Arslan zamanında 1203'de, Isparta'nın zaptı ile bu

¹ M. Tayyip Gökbilgin, Anadolu ve Rumelide Yörükler Tatar ve Evlad-ı Fatihan, İstanbul 1957, s. 8.

² M. Tayyip Gökbilgin, Anadolu ve Rumelide Yörükler, 1957, s. 7.

³ Faruk Sümer, Oğuzlar, Ankara 1972, s. 14.

⁴ Mehmet Eröz, Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1991, s. 22.

⁵ Cevdet Türkay, Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İşaret Yay., İstanbul 2001, s. 283, Yusuf Halaçoğlu, Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650), Ankara 2009, s. 655, L. N. Lezina-A. V. Superanskaya, Türk Onomastikası Çin Seddi'nden Viyana Kapılarına Kadar Bütün Türk Halkları, Çev: D. A. Batur, Selenge Yay., İstanbul 2009, s. 226.

⁶ Metin Özata, İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşına Burdur Tarihi, Umay Yay., İzmir 2009, s. 15.

⁷ İbn-i Battuta, İbn-i Battuta Seyahatnamesi, Çev: A. Sait Aykut, YKY Yay., İstanbul 2017, s. 279.

⁸ TD 121, s. 121.

⁹ Serkan Sarı, “XVI. Yüzyılda Hamid Sancağı Yörüklerinde Kişi Adları”, Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, V. 15, September-November 2017, s. 18.

¹⁰ Faruk Sümer, “Oğuzlara Ait Destani Mahiyette Eserler”, D.T.C.F. Dergisi, C. 17, S. 3.4, (1959), s. 370, Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terakime Haz: Zuhul Kargı Ölmez, Simurg Yay., Ankara 1996, s. 164.

¹¹ Necati Demir, Özkan Aydoğdu, Oğuzname (Kazan Nüshası), Kesit Yay., İstanbul 2015, s. 138.

¹² Necati Demir, Özkan Aydoğdu, Oğuzname (Kazan Nüshası), Kesit Yay., İstanbul 2015, s. 142, Bkz: S. G. Agacanov, Oğuzlar, Çev: Ekber N. Necef- Ahmed Annaberdiyev, Selenge Yay., İstanbul 2004.

tarafın istilasına başlanmış ve Eğirdir, Borlu, Yalvaç ve daha sonra da Antalya taraflarına Hamid Bey idaresindeki Türkmen aşireti yerleştirilmiştir.¹³

İbn-i Bibi Selçuknâmede Isparta'nın fethinden bahsederken “ *Magrib diyarı denizin (Akdeniz) sahillerinin kalelerinin en büyüğü olan, yerinin güzelliği ve havasının ve suyunun letafeti bakımından diğer kaleler arasında özel ve müstesna bir yer işgal eden Isparta kalesi ve bölgesi alındı. Her gün bir yere bir minber kurmak ve düşman askerlerin sayısını azaltmak konusunda hayli mesafe alındı.*” İfadelerine yer vermiştir.¹⁴

Eğirdir, Uluborlu, Yalvaç, Karaağaç, Keçiborlu, Isparta ve Burdur taraflarında, yani göller havzasına, Antalya havalisi ile Akdeniz sahiline kadar inerek, bir beylik kurmuş olan Hamidoğulları, Anadolu Selçukluları tarafından, Bizans hududuna yerleştirilmiş Türkmenlerdendi. Bu beyliği kurmuş olan Feleküddin Dündar Bey, yeni beyliğe büyük babası Hamid Bey'in adını vermiştir.¹⁵ Şikâri, eserinde Hamid Bey'den söz ederken onun Şam'dan geldiğinden bahseder ve iyi bir silahşor olması nedeniyle kendisine saygı duyulan bir bey olduğunu kaydeder.¹⁶

Hamid İli beylikler döneminde, Ermeni ve Tekfurularla savaştan Karaman ile cihad ve gaza faaliyetlerini batıda devam ettiren ve bu sayede güçlenerek şöhret kazanan Osmanlıların arasında kalmıştır. Rumeli'ye geçişle güçlendiği görülen Osmanlılar, Batı Anadolu beyliklerini doğrudan zapt etmek yerine, vasallık bağı çerçevesinde kendilerine bağlamayı tercih ettiler. Vasallık statüsünün işlenmesi Anadolu'nun batısındaki Türk dünyasının görünürde de olsa birleşmesini sağladı.¹⁷ Bahsedilen Anadolu politikası Sultan Murat döneminde görülmekte olup, sultanın Kütahya üzerine yürümesi ile Hamidoğlu elçi göndererek Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta'yı şer'i usulle satmış ve hisarlarına Osmanlı askerleri konulmuştur.¹⁸

Anadolu birliğinin sağlanması hususunda Yıldırım Bayezid döneminde daha etkili bir politika izlenilerek Batı Anadolu'daki beylikler gibi Hamid ilini de ele geçirilmiştir. Ankara Savaşının ortaya çıkardığı durum sonrasında Timur'un oğlu Şahruh, İstanos ve İğdir yöresini kendisi de Uluborlu Kalesini alarak yıktırıştır. 1403'de Eğirdir Kalesini de ele geçirmiştir.¹⁹ Bölgede yeniden Osmanlı hakimiyetinin kurulması II. Murad döneminde gerçekleşecektir.

Osmanlı Devleti ele geçirdiği bölgelerde yaşayan toplulukların iktisadi faaliyetlerini devam ettirmelerini istemiş ve yörük gruplarının da hayat tarzlarına müdahale etmemişlerdir. Osmanlı bu grupların durumlarında iyileştirmeler yaparak ekonomik yapının parçaları haline gelmelerini sağlamıştır.²⁰ İktisadi faaliyetlerinin şekillendirdiği yaşam tarzları, siyasi, dini ve toplumsal bazı olaylara karışmalarına veya etkilenmelerine neden olmuştur.

Bölgede bulunan konargöçer gruplar arasında etkili olan olaylardan birisi de Şahkulu İsyanıdır. İsyanı başlatan Şahkulu, Korkuteli'nin Yalımlı Köyü'nde bulunan bir Türkmen şeyhtir. Asıl Şöhretini de Şeyh Haydar'ın müridi ve halifesi olan babası Şeyh Hasan Halife'den almaktadır. Hasan Halife ve oğlu Şahkulu, Yalımlı Köyü yakınlarında bir mağarada ibadetle meşgul olarak münzevi bir sufi derviş hayatı yaşamaktaydılar.²¹ Yörükler içerisinde yaşam tarzlarının bir sonucu olarak bahsedilen sufi inançların etkisinin büyük olduğu görülmektedir.²² Bu nedenle de Anadolu'daki Türkmenler arasında meşhur olmuşlardı.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 62.

¹⁴ İbn-i Bibi, x El Evamirü'l-Ala'iyefi'l-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçukname), Yay. Haz. Mürsel Öztürk, Ankara 1976, s. 96-97

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Hamidoğulları”, İ.A, C. V, M.E.B Yay., İstanbul 1987, s.189.

¹⁶ “şöyle iştiâr verdi ki üstâd silâhşoru var idi, begzâde idi. Şâmlı idi. Bin yigit ile muhabbete Sivas'a geldi, Karaman'la buluştu. Adına Hâmid derler idi. Karaman ziyâderi'âyet eyledi. Karaman ve Ertenâ, silâhşorlûk 'ilmin andan tahsil eylediler”. Şikari, Kitab-ı Karamaniye, İstanbul 2005, s. 109.

¹⁷ Feridun M. Emecen, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, Kitabevi Yay., İstanbul 2001, s. 42.

¹⁸ Aşıkpaşazade, Aşık Paşaoğlu Tarihi, Nşr:N. Atsız, MEB Yay., İstanbul 1992, s. 55.

¹⁹ Zeki Arıkan, XV-XVII. Yüzyıllarda Hamid Sancağı, İzmir 1988, s. 20.

²⁰ Tufan Gündüz, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri, Yeditepe Yay., İstanbul 2005, s. 20.

²¹ Nihat Çetinkaya, Kızılbaş Türkler Tarihi, Oluşumu ve Gelişimi, Kripto Yay. Ankara 2014, s. 356.

²² Reha Çamuroğlu, Tarih, Heterodoksi ve Babailer, Kapı Yay., İstanbul 2005, s. 65.

Kaynaklarda mezhebî ve bağımsız bir Türk devleti kurmak gibi amaçlarla başladığı kaydedilen isyana, toprak rejimi ve vergilerle ilgili rahatsızlıkları bulunan sipahilerinde katılımıyla daha da büyümüştür. Tımarları ellerinden alınan sipahilerden bazıları 1501 senesinde Şah İsmail'e meyletmişlerdir. “*Teke Sipahilerinde Çakıroğlanları, Kızıloğlu, Güleoğlu, Dede Alisi, ve Hızır, Kapulu Kaya'daki Deşeme Derbendinde devlet aleyhine gizli toplantılar tertip eden Şahkulu ile birleşmişler ve çıkan isyanın bütün Anadolu'yu tehdit etmesinde de etkili olmuşlardır*”.²³

Şahkulu kendisine semavî bir kılıç indirildiğini ve II. Bayezid'in son günlerini yaşamakta olduğunu bu ilahî kılıçla iradeyi ele geçireceği propagandasını halifeleri aracılığıyla yayıyordu ve bu propaganda bazı gruplar içerisinde etkili olmaktaydı.²⁴ Sultan Bayezid'in sağlık durumu ve şehzadelerin mücadeleleri isyan için uygun ortamı sağlamıştır. Teke Sancağı'nda bulunan Şehzade Korkut'un kardeşleriyle olan rekabetten dolayı 1511 yılında eski yeri olan Manisa Sancağına hareket etmesi halk tarafından sultanın ölümüne yorulmuş ve isyancı gruplar şehzadenin peşine takılarak Elmalı civarında şehzadenin kuvvetlerini mağlup etmeyi başarmışlar. Yapılan muharebede galip gelen isyancılar şehzadenin mallarını yağmalamış ve bu başarı cüretlerini artırmıştır. Burdur'a kadar gelen Şahkulu'nun etrafında yirmi bin kişi toplanmıştır.²⁵

Bahsedilen olaylar bölgedeki birçok topluluk gibi konargöçer grupları da yakından ilgilendirmiştir. Çalışmamıza konu olan Tirkemiş Yörükleri bu isyana katılmamışlardır. İsyandan etkilenen bazı bölüklerin ve bölük veya cemaatleri dağılarak perakende olan grupların Tirkemiş Yörüklerine katıldıkları incelenen belgelerden anlaşılmaktadır.

İsyan sırasında Tirkemiş Yörükleri'nin bilhassa da Defenni Bölüğü'nün Şehzade Korkud'a hizmet ettiği yine belgelerden anlaşılmaktadır. Belgelerde Şehzade Korkut'tan Sultan Korkut olarak bahsedilmiş ve Defenni Bölüğü'nden bazı neferlerin Sultan Korkud'a hizmet ettiği için tımara çıkarıldıkları görülmektedir.²⁶

NÜFUS

Göhlisar Kazasına tabi olarak kaydedilen Tirkemiş Yörüklerinin, kaydedilen bölükleri bölgenin değişik yerlerine dağılmışlardır. Hamid Sancağına ait ilk defter olan ve Fatih devrine ait olup 1475-1481 tarihleri arasında ihtiva ettiği düşünülen 30 numaralı defterde Tirkemiş Yörükleri on üç bölük olarak kaydedilmiştir. Kayıtlarda, bahsedilen tarihte Tirkemiş Yörükleri'nin kethüdası olarak Defenni Bölüğü'nden Yayar Ali'nin kethüda olarak kaydedildiği görülmektedir. Bahsedilen defterde Tirkemiş Yörüklerinin on üç bölüğe ayrıldıkları görülmekte olup, tabi bölüklerle birlikte 545 nefer kaydedilmiştir.²⁷

1522 senesinde ise cemaatin adı Dirkemiş olarak kaydedilmiş olup, cemaatin nefer sayısı 1168'e ulaşmıştır. Önceki defterle karşılaştırıldığında nefer sayısında %114'lük bir artışın olduğu görülmektedir. Bahsedilen tarihte nefer sayısında olduğu gibi hane sayısında da önemli bir artış olmuş ve hane sayısı 759'a ulaşmıştır. 1522 senesinde görülen bu artışın sebebi olarak, cemaate tabi yeni bölüklerin kaydedilmesi gösterilebilir. Tirkemiş Yörükleri ilk defterde on üç bölük olarak kaydedilmiştir. 1522 senesinde ise Ahırlü ve Azaplı bölükleri görülmezken, Ahad, Demir Beğ, Kemer, Kılcan, Ovacık ve Pınarbaşı bölüklerinin de eklenmesiyle on on yedi bölük olarak kaydedilmişlerdir.²⁸

1572 senesinde Dirkemiş cemaatinin on altı bölükten oluştuğu görülmektedir. 1522 senesinde görülen Ahad ve Turbeğ bölükleri 1572 tarihli defterde görülmemektedir. Bahsedilen tarihte Kılcanlı adıyla yeni bir bölük cemaate tabi kaydedilmiştir. Tirkemiş Yörüklerinin 1572 tarihindeki nefer sayısı

²³ Şehabettin Tekindağ, “Teke-Eli ve Teke-Oğulları” Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: VII-VIII, (1977), s. 59.

²⁴ Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik Kalenderiler XIV-XVII. Yüzyıllar, Timaş Yay., İstanbul 2017, s. 189.

²⁵ A. Latif Armağan, “Tarihsel Süreç İçerisinde Teke Yöresi”, Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XX, Sayı: 32, (2002) s. 18.

²⁶ TD 121, s. 129.

²⁷ TD 30, s. 64.

²⁸ TD 121, s. 121-131.

bir önceki defterle karşılaştırıldığında % 58'lik bir artış göstermiş ve cemaatin toplam nefer sayısı 1847'ye ulaşmıştır.²⁹

Nüfus hareketleri açısından bakıldığında Tirkemiş Yörüklerinin nüfusunda 1522 senesinde önemli bir artışın olduğu görülmektedir. Bu artışın temel sebebinin bahsedilen tarihte cemaate tabi bölük sayısındaki artış olduğu anlaşılmaktadır. Yeni eklenen bölüklerin cemaatin içerisindeki bölümlerle gerçekleştikten ziyade başka coğrafyalardan gelerek cemaate tabi kaydedilen yeni bölükler olduğu anlaşılmaktadır. Nüfusla ilgili verilere bakıldığında bahsedilen tarih öncesinde yaşanan siyasi olaylar nedeniyle cemaatin göç aldığı söylemek doğru olacaktır. Bu durum cemaate tabi kaydedilen bölüklerin nüfus hareketlerinde daha net olarak ortaya çıkmaktadır.

Defenni Bölüğü, Tirkemiş Yörükleri içerisinde nüfusu en çok artan bölük olarak dikkati çekmektedir. 1522 senesinde bölüğün nefer sayısı %367 artarak 34 neferden 159 nefere ulaşmıştır. Bu artışı cemaatin kendi içerisindeki nüfus hareketleriyle açıklamak mümkün değildir. Bölgede yaşanan toplumsal sorunların bir yansıması olarak ortaya çıkan isyanlarla alakalı olsa gerektir. Bilindiği üzere safevi propagandası, Anadolu'da özellikle yarı göçebe ve köylü kesimi hedef almıştır. Bu propagandayı yürütenlerden birisi olan Şahkulu'nun 1511'de başlattığı isyan kısa sürede yayılarak bölgeyi etkisi altına almıştır.³⁰ Bu süreçte yaşanan karışıklıklar nedeniyle bahsedilen nüfus hareketlerinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bahsedilen kayıtlardan Demir Beğ, Ovacık, Kılcan ve Kemer gibi daha önceki kayıtlarda görülmeyen bölüklerin bu tarihte cemaate tabi kaydedildiği görülmektedir. Yeni gelen bölüklerle birlikte perakende olarak gelip, Tirkemiş Yörüklerinin bölükleri içerisine katılan yörüklerin de olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Defenni Bölüğünün nefer sayısı 1522 senesinde tutulan kayıta %367 artış göstermekte iken 1572 tarihli kayıtlarda % 12 azalacaktır.

Nefer sayılarındaki artış itibarıyla dikkati çeken gruplardan birisi de Ağalan Bölüğüdür. 30 Numaralı Defterde bölük 81 nefer olarak kaydedilmişken 1522 senesinde nefer sayısında % 91'lik bir artış olmuş ve sayı 155'e yükselmiştir. 1572 senesinde ise % 193'lük bir artışla bölüğün nefer sayısı 455'e ulaşmıştır. Defterlerden bazı bölüklerin bu grupla birleştiği anlaşılmaktadır, ancak bu birleşme 1572 senesindeki artışı açıklamaya yetmeyecektir.

Işıklar Bölüğü ilk defterde 72 nefer kaydedilmişken 1522 tarihinde nefer sayısı %56 artış göstererek 112 nefere ulaşmıştır. 1572 tarihli defterde de aynı bölüğün nefer sayısının arttığı görülmektedir. Ancak bu artış eski kayıtlarla karşılaştırıldığında düşmüştür. Bahsedilen tarihte Işıklar Bölüğünün nefer sayısı % 8 artarak 121 nefer olarak kaydedilmiştir. Karamanlı Bölüğünde ise 1522 senesinde %20'lik bir artışla nefer sayısı 60'dan 72'ye yükselmişken 1572 senesinde % 133'lük bir artışla bölük 168 nefer kaydedilmiştir. 1572 senesinde bölüğün nefer sayısındaki hızlı artış dikkati çekmektedir. Benzer bir şekilde Tonbadin Bölüğü de 1522 senesinde % 21'lik bir artışla 81 neferden 98 nefere ulaşmışken, 1572 senesinde nefer sayısında % 118'lik bir artışla 214'e ulaşmıştır.

Tirkemiş Yörüklerine tabi kaydedilen bölüklerin nefer sayılarında ki artış yüzdelere ayrı ayrı bakıldığında 1572 senesindeki artışlar dikkati çekmektedir. Ancak cemaatin toplam nefer sayısı dikkate alındığında artış 1522 senesinde % 114 iken 1572 senesinde bu oran % 58 olarak görülmektedir. 1522 senesinde görülen bu artışın nedenlerinden birisi yukarıda bahsedilen yeni bölüklerin gelerek Tirkemiş Yörüklerine tabi olmalarıdır. 1522 senesinde karşımıza çıkan bölüklerden birisi Ovacık Bölüğüdür ve bu tarihte 58 neferden oluşmaktadır. Bölüğün nefer sayısı 1572 senesinde % 117 artarak 126 nefere ulaşmıştır. Burada görülen artış bölüğün dışardan göç almaya devam ettiğini göstermektedir. Benzer şekilde Kılcan Bölüğü de 1522'de 40 nefer olarak kaydedilmişken 1572 senesinde nefer sayısı 84'e ulaşmıştır. Nefer sayısındaki artış oranı % 110 olarak görülmektedir. 1522 senesinde bölük olarak gelen göçlerin yanında, perakende olarak gelip daha önceden cemaate tabi kaydedilen bölüklerin içerisine yerleşenler olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Bahsedilen tarihte gelen bu göçler Şahkulu isyanı gibi bir takım siyasi olaylar nedeniyle gerçekleşmiştir.

TABLO 1:Tirkemiş Yörükleri Nefer Sayıları

²⁹ TD 51, s. 286a.

³⁰ Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik Kalenderiler XIV-XVII. Yüzyıllar, Timaş Yay., İstanbul 2017, s. 188.

Nefer	1475/81	1522	%Artış	1572	% Artış
Ağalan	81	155	91	455	193
Ahad	-	39	-	-	-
Ahirlü	22	-	-	-	-
Alakır	26	49	88	86	75
Azablı	37	-	-	-	-
Dedelü	23	32	39	61	91
Defenni	34	159	367	140	-12
Demir Beğ	-	30	-	44	47
Işıklar	72	112	56	121	8
İmance	-	82	-	62	-24
Kara Turbeğ	52	72	38	-	-
Karamanlu	60	72	20	168	133
Kemer	-	71	-	111	56
Kılcan	-	40	-	84	110
Kılcanlu	-	-	-	43	-
Ovacık	-	58	-	126	117
Öyüklü	10	18	80	30	67
Pınarbaşı	23	36	57	49	36
Tonbadin	81	98	21	214	118
Yavlak	24	45	88	53	18
Toplam	545	1168	114	1847	58

Tahrir defterlerine bakıldığında Tirkemiş Yörüklerinin nefer sayılarında olduğu gibi hane ve mücerred sayılarında da önemli bir artış olduğu görülmektedir. 30 numaralı defterde Cemaatin 85 hane çift, 143 hane bennak, 58 mücerred ve 34 neferin de değişik nedenlerle muaf olarak kaydedildiği görülmektedir. Muaf kaydedilenlerin 5'i sipahizâde, 10'u muhassıl, 9'u imam, 4'ü pir, 1'i Babaî, 1'i tekke-nişin, 1'i kethüda ve 2'si sağır, 2'si de pir-i fânidir. Defenni Bölüğü'nden Hüseyin veled-i Yusuf ile kardeşleri Mustafa, Musa ve Mehmed eski sipahi oğulları olarak kaydedilmiştir. Bir nefer de Karamalu Bölüğü'nde sipahizâde olarak kaydedilmiştir.³¹

³¹ TD 30, s. 64.

Kayıtlar incelendiğinde Tirkemiş Yörükleri'nin 1522 senesinde hane sayısının 759 olarak kaydedildiği görülmektedir. Bahsedilen tarihte cemaatte 31 hane çift kaydedilirken, 397 hane bennak kaydedilmiş ve 221 nefer de mücerred olarak kayıtlara geçmiştir. 1522 Tarihli Defter incelendiğinde cemaate tabi bölükler içerisinde beş nefer pir-i fani, üç nefer kötürüm ve iki nefer de âmâ kaydedilmiştir. Cemaatte muaf olarak kaydedilen gruplardan birisi de meremmetçi olarak kaydedilenlerdir. Meremmetçi, tamir işleriyle meşgul olanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Halk arasında meremet şeklinde de kullanılan meremmet Arapçada onarmak, tamir etmek anlamlarına gelmektedir.³² Bölükler içerisinde karşımıza çıkan meremmetçilerin köprü onarımıyla görevlendirildikleri görülmektedir. Pınarbaşı Bölüğünden Hacı Ahmed veled-i Yusuf Kanlıöz köprüsünün meremmetçisi olarak kaydedilmiştir ve bu görev için “temlik-i hümayun” ibaresi konulmuştur. Yine aynı bölükten Ali veled-i Nebi hem bölüğün imamlığını yapmakta hem de meremmetçi kaydedilmiştir.³³ Ahadlar Bölüğü'nden İbrahim veled-i Ahmed³⁴ ve Dedelü Bölüğü'nde İskender veled-i Hasan da³⁵ köprü tamiriyle görevli meremmetçi olarak kaydedilmişlerdir.

Bahsedilen tarihte muaf olarak kaydedilen başka bir grup da inançla ilgili konularda topluma hizmet verdiği düşünülen imam, şeyh, tekke-nişin gibi unvanlarla kaydedilenlerdir. Cemaate tabi bölükler içerisinde altı imam kaydedilmişken, tekke ve zaviyelerde şeyh ve tekkenişin kaydedilenlerin sayısı 14 olarak görülmektedir. Konargöçer Türkmenler üzerinde dervişlerin önemli nüfuzları olduğu bilinmektedir. Anadolu'ya göç eden Türkmenlerin yerleşimleri dervişler merkezli olmuştur.³⁶ Görüldüğü üzere Tirkemiş Yörükleri içerisinde azımsanmayacak kadar şeyh, tekkenişin veya baba bulunmaktadır.

Tirkemiş Yörükleri içerisinde 1522 senesinde sipahi veya sipahizâde olarak kaydedilenlerin sayısında da önemli bir artış olduğu görülmektedir. Cemaate tabi bölükler içerisinde bilhassa Dirkemış Bölüğü içerisindeki sipahi ve sipahizâde kaydedilenlerin sayısındaki artış dikkati çekmektedir. Bahsedilen artış Şehzade Korkut'un bölgedeki siyasi faaliyetleri sırasında Tirkemiş Yörüklerinin Şehzade Korkut yanında yer almaları ile alakalı olduğuna dair, incelenen kayıtlarda dikkat çeken ibareler bulunmaktadır. Deftede Şehzade Korkut için “*Sultan Korkud*” ifadesi kullanılmıştır. Cem Sultan örneğinde olduğu gibi Korkut için de sultan unvanının kullanıldığı görülmektedir.³⁷ Şehzade Korkut'un Mısır'dan döndükten sonra, kardeşleriyle aralarında yaşanan rekabetten ötürü, Mart 1511'de Teke Sancağı'ndan süratle ayrılarak Saruhan'a hareket etmesi isyancı gruplar tarafından padişahın ölümüne yolculmuş ve isyan hız kazanmıştır. Hatta şehzadenin maiyetine hücum edip defterdarı ve subaşı Hasan Ağa'yı katledip eşyasını yağmalayıp şehzadeyi Manisa Kalesi'ne sığınmaya mecbur etmişlerdir. Asiler, üzerlerine gelen hükümet kuvvetlerini de Elmalı ve Alaşehir ovalarında mağlup ederek girdikleri yerlerdeki müderris ve kadı gibi kimseleri katlederek korku salmışlar ve hatta üzerlerine gelen Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşayı da şehit ettikten sonra daha da tehditkâr bir hal almışlardı.³⁸

Bahsedilen gailelerin bir yansıması olarak, defterde bazı neferlerin Şehzade Korkut'a hizmet ettiği için tımara çıkarıldıkları görülmektedir. Defenni Bölüğüne kaydedilen Mahmud veled-i İbrahim sipahi kaydedilmiş ve belgede Sultan Korkut'a hizmet ettiği ve hükm-i hümayunla tımara çıktığı kaydedilmiştir. Aynı kayıtlarda Mustafa veled-i Ali, Hamza veled-i Nebi'nin de “merhum Sultan Korkuda” hizmet ettiği için hükm-i hümayunla tımar aldıkları kaydedilmiştir. Aynı bölükten Küçük Ali veled-i Ahmed'in ise Sultan Korkut'un adamı olduğu ve bu nedenle verilen beratla sipahi kaydedildiği görülmektedir. Aynı bölük içerisinde Yardım veled-i Mahmud ve Ali veled-i Mehmed'in de hükm-i hümayunla tımara çıktıkları kayıtlardan anlaşılmaktadır.³⁹ Bahsedilen sipahilerin haricinde 61 neferde sipahizâde kaydedilmiştir. (Bkz. Tablo II)

³² M. Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, İstanbul 1953, s. 481.

³³ TD 121, s. 127.

³⁴ TD121, s. 134.

³⁵ TD 121, s. 135.

³⁶ Ömer Lütfi Barkan, “İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, Vakıflar Dergisi, S. II, (1942), s. 283.

³⁷ TD 121, s. 129.

³⁸ M. Tayyip Gökbilgin, “Korkut”, İslam Ansiklopedisi, MEB Yay. C. VI, s. 858.

³⁹ TD 121, s. 129.

Belgelerden anlaşıldığına göre Tirkemiş Yörükleri ile Şehzade Korkud arasında bir bağlantı olduğu ve bahsedilen dönemde yaşanan ve konargöçer taifeler içerisinde de destekçi bulan Şahkulu isyanına bu gurubun katılmadığı ve Şehzade Korkud'un yanında yer aldıkları anlaşılmaktadır. 1522 tarihli defterde karşılaştığımız ve oranlarından yukarıda bahsettiğimiz nefer sayılarındaki artış bu nedenle gerçekleşmiş olmalı. İsyandan etkilenen bölükler ve bölükleri dağılan perakende gruplar Tirkemiş Yörüklerine sığınmışlardır.

Kemer Bölüğü içerisinde, Mehmed veled-i Mustafa ile kardeşleri Ali ve Bali babalarının beratını ibraz ile tımara çıkartılmışlardır. Aynı bölük içerisinde Yardım veled-i Timur Sipahi olarak kaydedilmişken Timur veled-i Saruhan ise ma'zul sipahi olarak kaydedilmiş olup ma'zul olma nedeniyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.⁴⁰

İmançe Bölüğünde de sipahi olarak kaydedilenlerden birisi Yusuf veled-i Halil'dir. Aynı bölük içerisinde sipahi olarak kaydedilenlerden bir diğeri de Pir Ahmed veled-i İsa ve Mahmud kardeşlerdir. 1522 tarihli defterde Pir Ahmed'in yirmi yıldan fazladır tımara çıkıp hizmet ettiği ve halen sipahi olduğu kaydedilirken kardeşi Mahmud için ise aynı defterde on yıldan fazladır tımara çıktığı, hizmet ettiği ve hala sipahi olduğu kaydı bulunmaktadır.⁴¹

Erdoğdu veled-i Yusuf Karamanlı Bölüğü'ne tabi kaydedilmiş ve defterde babası Yusuf'un merhum Sultan Bayezid'in hükmüyle tımara çıktığı kaydı düşülerek Erdoğdu ve kardeşleri Hacı Ali ve Hasan'ın da sipahi olduğu bir diğerkardeşleri Osman'ın ma'zul sipahi olduğu kaydedilmiş ve küçük kardeşleri Ömer de sipahizade olarak yazılmıştır.⁴²

Ovacık Bölüğü içerisinde Ramazan veled-i Sinan sipahi olarak kaydedilenlerden birisi dir. Defterdeki kayıtlardan Ramazan'ın Canberdi Gazali Muharebesinde yararlılık gösterdiği için elinde Haleb Beylerbeyinden beratı olduğu anlaşılmaktadır. Canberdi Gazali, Memluklu Sultanı Melik Eşref Kayıtbay'ın azatlı kölelerinden olup Sultan Gavri ile Sultan Tomanbay'ın nüfuzlu beylerinden olan ve Yavuz Sultan Selim tarafından Şam Beylerbeyliğine ilaveten Kudüs ve Gazze Sancaklarına da tayin edilmişti. Sultan Selimin vefatı üzerine isyan ederek Haleb'i kuşatmıştır.⁴³ Üçüncü vezir Fehad Paşa'nın emrinde Anadolu, Karaman ve Sivas eyaleti tımarlı sipahileri ile dört bin yeniçeri üzerine gönderilmiş ve 1521'de Halep'teki kuşatma kırılarak takip edilmiş ve Ferhad Paşa'nın kuvvetleriyle son bir çarpışma yaşanarak Gazalinin kuvvetleri mağlup edilerek, Osmanlı birlikleri içerisindeki bir neferin hamlesiyle Gazali öldürülmüş ve başı İstanbul'a gönderilmiştir.⁴⁴ Ramazan veled-i Sinan bu muharebede gösterdiği yararlılıktan dolayı Haleb Beylerbeyi Karaca Ahmed Paşa tarafından tımar beratı ile ödüllendirilmiştir. Aynı bölük içerisinde kaydedilen Ahmed veled-i Mahmud'un da yarar yoldaşlık ettiği için defter-i köhnede Karaman'da tımar verildiği, sonradan ise Anadolu'da tımara mutasarrıf olduğu kaydedilmiştir. Aynı bölükten Durmuş veled-i Ahmed'inde sipahi olarak kaydedildiği ve defterin tutulduğu tarihte ma'zul olduğu görülmektedir.⁴⁵

TABLO II: 1522 Senesinde Muaf Kaydedilenler

Adı	Muaf	Bölük
Abdi v. Hasan	Sipahizade	Defenni
Abdi v. Salih	Tekkenişin	Karamanlu
Ahad v. Yusuf	Muhassıl	Işıklar
Ahmed v. Dirkemiş	Sipahizade	Kılcan

⁴⁰ TD 121, s. 132.

⁴¹ TD 121, s. 133.

⁴² TD 121, s., 136.

⁴³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, Büyük Osmanlı Tarihi, C. II, s.308.

⁴⁴ Hüseyin G. Yurdaydın, Kanuni'nin Cülusu ve İlk Seferleri, TTK Yay., Ankara 1961, s. 12.

⁴⁵ TD 121, s. 137.

Ahmed v. Hüseyin	Sipahizade	Defenni
Ahmed v. İbrahim	Tekkenişin	Defenni
Ahmed v. Mahmud	Sipahi	Ovacık
Ahmed v. Mustafa	Sipahizade	İmançe
Alaeddin v. Hasan	Sipahizade	Alakır
Ali v. SeydiAhmed	Zaviye Şeyhi	Defenni
Ali v. Ahmed	Sipahizade	Ovacık
Ali v. Mehmed	Sipahi	Defenni
Ali v. Musa	İmam	Karamanlu
Ali v. Mustafa	Sipahi	Kemer
Ali v. Nebi	Meremmetçi/İmam	Pınarbaşı
Ali v. Osman	Sipahizade	Defenni
Arab v. Yusuf	Sipahizade	Kılcan
Ayas Fakı v. Mehmed	Muhassıl	Defenni
Aydın v. İbrahim	Sipahizade	Defenni
Bağluca v. Ahmed	Sipahi	Öyükülü
BahşayışFaki v. Yusuf	Şeyh	Pınarbaşı
Bali v. Hamza	Sipahizade	Defenni
Bali v. Hasan	Sipahizade	Defenni
Bali v. Mehmed	Sipahizade	Kılcan
Bali v. Mustafa	Sipahi	Kemer
Bayezid v. Hamza	Sipahizade	Defenni
Bekir v. Mustafa	İmam	Ovacık
Bilmiş v. Paşa	Sipahizade	İmançe
Cafer v. Mehmed	Sipahizade	Defenni
Davud v. Abdi	Sipahizade	Defenni
Davud v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Davud v. Süleyman	Sipahi	Yavlak

Dirkemiş v. Musa	Sipahizade	Defenni
Dirkemiş v. Resul	İmam	Defenni
Divane Piri v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
Durmuş v. Ahmed	Mazul Sipahi	Ovacık
Ehad Fakı v. İbrahim	Pir-i Fani	Ahad
Ehad v. Hüseyin	Sipahizade	Defenni
Emirşah v. Timur	Sipahizade	Defenni
Erdoğdu v. Hacı Yusuf	Sipahi	Karamanlu
Habil v. İvaz	sipahizade	Ağalan
Hacı Ahmed v. Yusuf	Meremmetçi	Pınarbaşı
Hacı Ali v. Hacı Yusuf	Sipahi	Karamanlu
Hacı Fakı v. Bağluca	İmam	Yavlak
Hacı Mahmud	İmam	Ahad
Hacı v. Abdi	Kötürüm	Defenni
Halil v. İbrahim	Sipahizade	Defenni
Halil v. İvaz	Sipahizade	Ağalan
Halil v. Süleyman	Sipahi	Yavlak
Hamza v. Hüseyin	Sipahizade	Defenni
Hamza v. İvaz	Sipahizade	Ağalan
Hamza v. Nebi	Sipahi	Defenni
Hasan v. Arab	Sipahizade	Kılcan
Hasan v. Hacı Yusuf	Sipahi	Karamanlu
Hasan v. İbrahim	Sipahizade	Defenni
Hasan v. İsmail	Sipahizade	Defenni
Hasan v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
Hasan v. Mehmed	Sipahizade	İmançe
Hasan v. Mustafa	Sipahizade	İmançe
Hasan v. Ordu	Sipahizade	İmançe

Hüsameddin v. Musa	Gaib	Karamanlu
Hüseyin v. Ahmed	Sipahizade	Defenni
Hüseyin v. Arab	Sipahizade	Kılcan
Hüseyin v. İbrahim	Sipahizade	Defenni
Hüseyin v. İsmail	Sipahizade	Defenni
Hüseyin v. Salih	Zaviye Şeyhi	Tonbadin
Hüseyin v. Teke Bey	Zaviye Şeyhi	Alakır
İbrahim v. Ahmed	Meremmetçi	Ahad
İbrahim v. Hacı Yusuf	Sipahizade	Karamanlu
İbrahim v. İvaz	Sipahizade	Ağalan
İbrahim v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
İlyas v. Hamza	Sipahizade	Defenni
İlyas v. İlyas	Muhassıl	İmançe
İlyas v. Veli	Pir-i Fani	Kemer
İlyas v. Yakub	Sipahizade	Defenni
İshak birader-i Salih	Zaviye Şeyhi	Tonbadin
İskender v. Hasan	Meremmetci	Dedelü
İsmail v. Ahmed	Sipahizade	Kılcan
İsmail v. Hasan	Sipahizade	Alakır
İsmail v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
İsmail v. Mehmed	Sipahizade	İmançe
İsmail v. Süleyman	Sipahizade	Öyükü
İsmail v. Uzun Hasan	Sipahizade	Defenni
İvaz v. Ömer Han	Kötürüm	İmançe
Kabil v. Tuna Han	Sipahizade	Ağalan
Kadem v. Hasan	Sipahizade	Defenni
Kadir v. Süleyman	Sipahi	Yavlak
Karaman v. Hamza	Sipahizade	Defenni

Köcek Ali v. Ahmed	Sipahi	Defenni
Kurd Hasan v. Tatar Ahmed	Sipahizade	Defenni
Latif v. Hasan	Sipahizade	Defenni
Latif v. Yusuf	Sipahizade	Karamanlu
Mahmud v. Bahşayış	Sipahizade	Öyükü
Mahmud v. Hüseyin	Sipahizade	Defenni
Mahmud v. Hüseyin	Sipahizade	Defenni
Mahmud v. İbrahim	Sipahi	Defenni
Mahmud v. İbrahim	Sipahizade	Defenni
Mahmud v. İsa	Sipahi	İmançe
Mahmud v. İvaz	Sipahizade	Kılcan
Mahmudvele-i Halil	Zaviye Şeyhi	Kemer
Mehmed v. Dirkenmiş	Sipahizade	Defenni
Mehmed v. Ehad	Sipahizade	Defenni
Mehmed v. Hüseyin	Sipahi	Alakır
Mehmed v. İvaz	A'ma	Işıklar
Mehmed v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
Mehmed v. Mustafa	Sipahi	Kemer
Mehmed v. Ordu	Sipahizade	İmançe
Mehmed v. Paşa	Sipahizade	İmançe
Mehmed v. Süleyman	Sipahizade	Öyükü
Musa v. Hayreddin	Pir-i Fani	Işıklar
Musa v. Hüsameddin	Pir-i Fani	Karamanlu
Mustaf v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Mustafa v. Ahmed	Sipahizade	Ovacık
Mustafa v. Ali	Sipahi	Defenni
Mustafa v. Bağluca	Sipahizade	Öyükü
Mustafa v. Halil	Zaviye Şeyhi	Kemer

Mustafa v. Hamza	Sipahizade	Defenni
Mustafa v. İbrahim	Sipahizade	Defenni
Mustafa v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Müslim v. Mehmed	Sipahizade	Defenni
Ok v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Ordu v. Mustafa	Sipahizade	İmançe
Orkun v. Kundak Hüseyin	Sipahizade	Alakır
Osman v. Hacı Yusuf	Sipahi Mazul	Karamanlu
Ömer Han v. Tuna Han	Sipahizade	Ağalan
Ömer v. Hacı Yusuf	Sipahizade	Karamanlu
Pir Ahmed v. Halil	Zaviye Şeyhi	Kemer
Pir Ahmed v. İsa	Sipahi	İmançe
Piri v. Bağluca	Mazul Sipahi	Demir Beğ
Piri v. Hacı Yusuf	Sipahizade	Karamanlu
Piri v. Yusuf	Sipahizade	İmançe
Ramazan v. Sinan	Sipahi	Ovacık
Salih v. Ahmed	Zaviye Şeyhi	Defenni
Satı v. Ahmed	Zaviye Şeyhi	Defenni
Satılmış v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
Sefa v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Seferşah v. Timur	Sipahizade	Defenni
Selimşah v. Timur	Sipahizade	Defenni
Sula v. Dursun	Zaviye Şeyhi	Ağalan
Süleyman v. Abdi	Sipahizade	Defenni
Süleyman v. Arab	Sipahizade	Kılcan
Süleyman v. İsmail	A'ma	Ahad
Süleyman v. Mahmud	Sipahizade	Defenni
Şahali v. İbrahim	Sipahizade	Defenni

Şahin v. İyas	Sipahizade	Defenni
Şeyh v. Hasan	Sipahizade	Defenni
Şeyh v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Timur v. Saruhan	Sipahi Mazul	Kemer
Vefa v. İlyas	Sipahizade	Defenni
Veli v. Ahmed	Sipahizade	Defenni
Veli v. Halil	Kötürüm	Öyükü
Veli v. Hamza	Sipahizade	Defenni
Veli v. Yahya	Sipahizade	Defenni
Veli v. Yusuf	Sipahizade	Karamanlu
Yahya v. Ahmed	Sipahizade	Kılcan
Yahya v. Bağluca	Sipahizade	Kılcan
Yakub v. Bağluca	Sipahizade	Kılcan
Yakub v. Veli	Gaib	Karamanlu
Yardım v. Halil	Sipahi	Kemer
Yardım v. Mahmud	Sipahi	Defenni
Yusuf v. Ahmed	Sipahizade	Defenni
Yusuf v. Arab	Sipahizade	Kılcan
Yusuf v. Bayram Şah	Pir-i Fani	Işıklar
Yusuf v. Halil	Sipahi	Ahad
Yusuf v. Halil	Sipahi	İmançe
Yusuf v. Hüseyin	Sipahizade	Defenni
Yusuf v. Mustafa	Sipahizade	Defenni
Yusuf v. Süleyman	Sipahizade	Öyükü
Yusuf v. Şeyh İsa	Zaviye şeyhi	İmançe
Yusuf V. Tur Ali	Muhassıl	Defenni
Yusuf v. Yahya	Sipahizade	Defenni

İKTİSADİ DURUM

Hamid Sancağı'nda bulunan Tirkemiş Yörükleri'nin ödediği vergiler incelendiğinde, yörüklerin sosyal yapıları ve iktisadi faaliyetleri ile ilgili önemli bilgilere ulaşmak mümkündür. Cemaatin farklı defterlerdeki ödediği vergi kalemleri arasında fazla bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Yörük taifelerinin iktisadi faaliyetlerinin temelini hayvancılık oluşturduğu için alınan vergiler içerisinde en önemli pay ağnam resmi ve diğer hayvancılıkla ilgili vergi kalemleri oluşturmaktadır. Hayvancılık, yörükler için yalnızca bir iktisadi faaliyet olmaktan ziyade bir yaşam tarzı olarak da kabul edilmiştir. Bunun dışında şahsa bağlı olarak alınan çift, bennak ve mücerred resmi ile bad-ı heva resmi tutarı da yörüklerin ödediği vergi kalemleri içerisinde azımsanmayacak bir yekunu oluşturmaktadır. Bunların haricinde azda olsa tarımla ilgili alınan vergiler de görülmektedir.

30 Numaralı Defterde Tirkemiş Yörüklerinin, ödediği senelik vergi miktarı 21898 akça olarak kaydedilmiştir. Bu tutarın 3840 akçasının çift ve bennak resmi geliri olduğu kaydedilmiştir. Defterde cemaatin hane yekunu verilirken çift sayısı 112 ve bennak sayısının da 280 olarak verildiğini söylemiştik. Defterde çift kaydedilenlerden 30 akça ve bennak kaydedilenlerden 10 akça vergi alındığı belirtilmişti. Dolayısıyla defterde verilen hane sayıları ile alınan vergi miktarı da birbirini tutmamaktadır. Bu hesaba göre cemaatten alınan çift ve bennak resmi tutarı 6160 akça olmalıydı. Ağnam vergisi olarak da cemaat, 18058 akça vergi ödemiştir. Bu tutar toplam vergi gelirinin % 82'sini oluşturmaktadır.⁴⁶

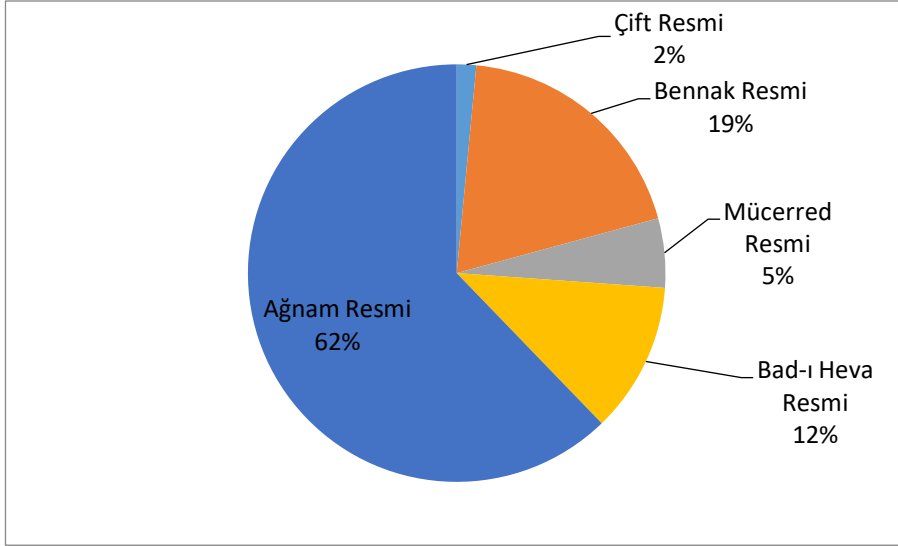
Tirkemiş Cemaati'nin 1522 senesinde ödediği vergilerin toplamı 24730 akça tutmaktadır. Bu tutar ağnam resmi, bennak, mücerred, çift resmi ve bad-ı heva resmi tutarından oluşmaktadır. Bu vergi kalemleri içerisindeki en büyük pay, % 62 ile ağnam resmine aittir. Cemaatin iktisadi faaliyetlerinin temelini hayvancılık oluşturmaktadır. Cemaatin, bu tarihte sahip olduğu sürülerinde 30774 adet küçükbaş hayvan olduğu söylenebilir. Cemaatin beslediği hayvan sayısı bu rakamın daha da üstüne çıkacaktır. Burada verilen rakam ödenen ağnam resmi ile ilgili bir hesaplama değildir. Buna bir de ağnam vergisi ödenecek sayının altındaki sürüleri de eklemek lazımdır. Büyük sürülerin ihtiyaçlarını karşılamak ve bu sürülerden sağlanan ürünlerin satışı, bölüklerin pazarlar ve boyahaneler gibi ticari mekanlarla ilişkisini de gerektirecektir. Cemaatin ödediği vergiler içerisinde bad-ı hevave bennak resmi de önemli bir pay tutmaktadır. Cemaatin ödediği vergiler ve bu vergilerin toplam vergi geliri içerisindeki payları grafikte gösterilmiştir.

1522 senesinde cemaatten çift resmi olarak 12 akça alınmıştır. Çift resmi tutarındaki bu düşüşün nedeni yukarıda bahsettiğimiz toplumsal olaylar nedeniyle olmuştur. Ortaya çıkan kargaşanın giderilip düzenin tekrar sağlanabilmesi için çift resminde bir indirimle gidilmiş ve sonrasında bu bir gelenek haline almıştır. Hamid Sancağı'nda bulunan Yörüklerle ilgili bir kanunname hem koyun vergisi veren, hem de çift veya nim çift arazi tasarruf edenlerden bahsederken çift resmi ile ilgili şu ifade ilgi çekicidir: *“Zikr olan sancağın ferman-ı alışan mucibince hasaha-i yörüklerininrusum-ı aliyeleri kitabet olundukdakadimü'z-zamandan ile heze'l-ankoyunu yirmi dördten ziyade olub ve hem bütün ve nim çifti olub ziraat idenlerdenvech-i meşruh üzere resp-i ganem ve hem bütün çifti olanlardan on iki akça resp-i çift ve nim'ül-hesabalunu gelmek kanun olub...”*⁴⁷. İfadeden de anlaşıldığı üzere hem vergiye müteallik miktarda koyunu olan -25 koyun ve üzeri- hem de çift arazi işleyenlerin ödediği çift resmi tutarında önemli indirimler yapılmış ve 12 akça alınmıştır, bu durumda nim çift işleyenlerden de yarısının alınması istenmiştir. Burada yörüklerin hayvancılığı bırakmadan arazi işlemlerini sağlamaya yönelik bir uygulama söz konusudur. Yörüklerin hayvancılığı bırakmadan, hayvancılığın yanında tarımla da uğraşması istenilmiştir, bu sayede bahsedilen grupların göç hareketlerini sınırlı tutmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Grafik I: 1522 Senesi Tirkemiş Yörükleri Hasılları

⁴⁶ TD 30, s. 64.

⁴⁷ TD 176, s. 271.

Çift Resmi	372
Bennak Resmi	4764
Mücerred Resmi	1326
Bad-ı Heva Resmi	2881
Ağnam Resmi	15387
Toplam	24730

1521-1535 tarihleri arasındaki kayıtlar incelendiğinde Tirkemiş Yörükleri'ne tabi kaydedilen Defenni Bölüğü'nün 2278 akçalık hasılı Mevlana İskender'in mutasarrıfı olduğu zemet gelirleri içerisinde kaydedildiği görülmektedir. İmançe, Kılcalı ve Karamanlı bölüklerinin gelirleri de Gölhisar Nahiyesi Seraskeri Bekir bin Ali'ye tımar olarak verilmiştir. Bahsedilen bölüklerden İmançe Bölüğü'nün hasılı 2264 akça, Kılcanlı Bölüğü'nün ki 1434 ve Karamanlı Bölüğü'nün de 1522 akçalık hasılı olduğu görülmektedir.⁴⁸

Aynı tarihler içerisinde, 2026 akçalık Ak Alan Bölüğü hasılı, 114 akçalık Işıklar Bölüğü, 1288 Akçalık Turbey Bölüğü, 1208 akçalık Alakır ve 800 akçalık Pınarbaşı Bölüklerinin hasılları, dergah-ı âli çavuşlarından Mustafa Çavuşun tımar gelirleri içerisinde kaydedilmiştir.⁴⁹ Tirkemiş Yörüklerine tabi yazılan Bolak, Ehad ve Ovacık Bölüklerinin toplam 3829 akçalık hasılları Ömer adında bir sipahinin tımar gelirleri içerisinde yazılmıştır.⁵⁰ Benzer şekilde Öyüklü ve Demirbey Bölükleri'nin 716 akçalık hasılları da Seydi Ali, Musa ve Recep adındaki sipahilerin mutasarrıf oldukları müşterek tımarın gelirleri içerisinde görülmektedir.⁵¹ Kemer Bölüğünün 2973 akçalık hasılı da Ali bin Yusuf'a verilen tımarın gelirlerinden bir bölümünü oluşturmaktadır.⁵²

1572 Senesinde de Dirkemiş Yörükleri tabi kaydedilen bölükleriyle birlikte Gölhisar Kazası'na tabi kaydedilmiştir. Dirkemiş Yörükleri'ne, 1572 senesinde 16 bölük tabi olarak kaydedilmiştir.

⁴⁸ TD 107, s. 204.

⁴⁹ TD 107, s. 226.

⁵⁰ TD 107, s. 215.

⁵¹ TD 107, s. 208.

⁵² TD 107, s. 205.

Bahsedilen tarihte Dirkemiş Yörükleri 1847 neferden oluşmakta olup Cemaatin ödediği toplam vergi miktarı da 36012 akça olarak hesaplanmıştır.⁵³

Tirkemiş Yörükleri'nin ödemiş olduğu vergilerden hareketle cemaatin umumiyetle hayvancılıkla uğraştığı vergiler içerisinde en önemli yekunun ağnam vergisi kaleminden oluşmasından anlaşılmaktadır. Hayvancılığın yanında kısmi olarak da tarımla uğraşıldığı anlaşılmaktadır. Cemaatin ödediği vergiler içerisinde önemli yer tutan kalemlerden birisi de bennak resmidir. İncelediğimiz cemaatler içerisinde bennak kaydedilen haneler tartışmasız çoğunluğu oluşturmaktadır. Defterlerde evli olan fakat çift veya nim çift arazi işlemeyen ve ağnam resmi alınacak kadar koyunu olmayan orta halli hanelerden alınan bir vergi olarak tarif edilmiştir.⁵⁴ İncelediğimiz cemaatlerde ağnam resmi ödenecek miktarda koyunu olmayan hanelerin de bennak kaydedildiği ve 12 akça bennak resmi ödediği görülmektedir. Bahsedilen yörüklerin ödediği vergilerden bir diğeri de resm-i arûs, cürm ü cinayet, çiftlik tapusu, düttün resmi gibi kalemlerden oluşan bâd-ı hevâ resmidir.⁵⁵

SONUÇ

Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilerek yurt tutulması sürecinde konargöçer Türkmenlerin etkili oldukları görülmüştür. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan ve farklı duraklarda farklı tecrübeler edinerek bahsedilen bölgelere gelen yörükler, eski yurtlarındaki ve yeni yurtlarına gelene kadar geçen sürede edindikleri toplumsal tecrübeleri de beraberlerinde getirmişlerdir. Hafızalarda canlı olarak yaşatılan bu tarihi tecrübenin izlerini kişilere ve bölüklere verilen adlarda veya yer adlarında görmek mümkündür. Bu izler Oğuznamelerle birlikte okunduğunda çalışmamıza konu olan Dirkemiş Yörüklerinin Avşar Boyuna ait olduklarını ve tarihi süreç içerisinde Şam Bölgesine geldikleri ve Anadolu'ya geçişle birlikte bahsedilen uç bölgesine yerleştirildikleri görülmektedir.

Genel itibarıyla konargöçer Türkmenler yaşam tarzlarına bağlı olarak ortaya çıkardıkları iktisadi yapıları, siyasi anlayışları ve dini meselelere yaklaşımları ile kadim Oğuz töresinden gelen tecrübe ve birikimleriyle hem Selçuklular, hem beylikler hem de Osmanlılar döneminde etkili gruplar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bahsedilen yörük grupları yaylak ve kışlaklarında sürüleri peşinde gezen, toplumun diğer kesimlerinden ayrı izole gruplar olmak yerine merkezi siyasetin içerisinde ve bölgesel olayla ilgili ve etkilenen gruplar olarak dikkati çekmektedir.

Tirkemiş Yörüklerinin yurt tuttuğu bölge XVI. Yüzyılda Hamid Sancağı'nın Gölhisar Kazasıdır. Bölgede bahsedilen dönemde öne çıkan olaylardan birisi Şahkulu isyanıdır. Tirkemiş Yörükleri incelendiğinde cemaatin içerisinde şeyhler, tekkenişinler, babalar bulunmaktadır. Bu kayıtlar, bize tasavvufi anlayışların cemaatin içerisinde var olduğunu göstermektedir. Bahsedilen duruma rağmen, bu bölgede sufi bir dervişin başlattığı isyana katılmamışlardır. Şahkulu isyanına katılan gruplara bakıldığında konargöçer Türkmenler önemli bir yer tutar ancak Tirkemiş Yörükleri bu isyana katılmadıkları gibi isyandan etkilenen başka yörük gruplarının da sığındığı güvenli bir yer olarak görülmüşlerdir.

İncelenen belgelerde Tirkemiş Yörüklerinin, isyancılarla karşı karşıya gelen Şehzade Korkut'a hizmet ettikleri görülmektedir. 1522 tarihli defterde bilhassa Defenni Bölüğü'nden Mahmudveled-i İbrahim, Mustafa veled-i Ali, Hamza veled-i Nebi ve Küçük Ali veled-i Ahmed'in Şehzade Korkut'a hizmet ettikleri ve bu nedenle tımara çıkarıldıkları kaydedilmiştir.

Belgede dikkati çeken hususlardan birisi de Şehzade Korkut'tan bahsederken Sultan unvanının kullanılmasıdır. Yukarıda adı geçen neferlerden bahsederken Sultan Korkut'a hizmet ettikleri veya Sultan Korkut'un adamı olduklarından bahsedilmektedir. Belgelerde Şehzade Korkut'tan sultan unvanıyla bahsedilesinin nedeni, dedesinin vefatından sonra İshak Paşa tarafından Saltanat Kaymakamlığına getirilerek on yedi gün bu vazifede bulunması mıdır yoksa Cem Sultan örneğinde olduğu gibi bu unvanın şehzadeler için de kullanımına bir örnek midir bu mesele başka bir araştırmanın konusu olmalıdır.

⁵³ TD 51, s. 286a.

⁵⁴ TD 176, s. 140, 214, 271.

⁵⁵ Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, C. II, Fey Vakfı Yay. İstanbul 1990, s. 59.

Araştırmamıza konu olan Tirkemiş Yörükleri Şahkulu İsyanı sırasında isyana karışmamış ve bu mücadelede Şehzade Korkut'un dolayısıyla merkezi idarenin yanında yer almışlardır. Bu nedenle olsa gerek ki 1522 tarihli kayıtlar incelendiğinde cemaatte sipahi ve sipahizâde kaydedilenlerin sayısında önemli bir derecede artış olmuştur.

Tirkemiş Yörükleri içerisinde sipahi kaydedilenlerin 1521 senesinde yaşanan Canberdi Gazali İsyanının bastırılması için Ferhat Paşa komutasında Halep'e gönderilen orduda görev aldıkları da görülmektedir. Ovacık Bölüğünden Ramazan veled-i Sinan bu muharebede gösterdiği yararlılıktan dolayı Haleb Beylerbeyi Karaca Ahmet Paşa tarafından tımar beratı ile ödüllendirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tahrir Defteri, No:30, 107,121, 176.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi No:51.

AGACANOV, S. G., Oğuzlar, Çev: Ekber N. Necef- Ahmed Annaberdiyev, Selenge Yay., İstanbul 2004.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, C. II, Fey Vakfı Yay. İstanbul 1990.

ARIKAN, Zeki, XV-XVII. Yüzyıllarda Hamid Sancağı, İzmir 1988.

ARMAĞAN, A. Latif, "Tarihsel Süreç İçerisinde Teke Yöresi", Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XX, Sayı: 32, (2002), s. 1-19.

Aşıkpaşazade, Aşık Paşaoğlu Tarihi, Haz: N. Atsız, MEB Yay., İstanbul 1992.

BARKAN, Ömer Lütfi, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", Vakıflar Dergisi, S. II, (1942), s. 279-353.

ÇAMUROĞLU, Reha, Tarih, Heterodoksi ve Babailer, Kapı Yay., İstanbul 2005.

ÇETİNKAYA, Nihat, Kızılbaş Türkler Tarihi, Oluşumu ve Gelişimi, Kripto Yay., Ankara 2014.

DEMİR, Necati, AYDOĞDU, Özkan, Oğuzname (Kazan Nüshası), Kesit Yay., İstanbul 2015.

Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terakime Haz: Zuhul Kargı Ölmez, Simurg Yay., Ankara 1996.

EMECEN, Feridun M., İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.

ERÖZ, Mehmet, Yörükler, T.D.V. Yay., İstanbul 1991.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, "Korkut", İslam Ansiklopedisi, MEB Yay. C. VI, s. 855-860.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, Anadolu ve Rumelide Yörükler Tatar ve Evlad-ı Fatihan, İstanbul 1957.

GÜNDÜZ, Tufan, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri, Yeditepe Yay., İstanbul 2005.

HALAÇOĞLU, Yusuf, Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650), Ankara 2009.

İbn-i Battuta, İbn-i Battuta Seyahatnamesi, Çev: A. Sait Aykut, YKY Yay., İstanbul 2017.

İbn-i Bibi, El Evamirü'l-Ala'iyefi'L-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçukname), Haz. Mürsel Öztürk, Ankara 1976.

L. N. Lezina-A. V. Superanskaya, Türk Onomastikası Çin Seddi'nden Viyana Kapılarına Kadar Bütün Türk Halkları, Çev: D. A. Batur, Selenge Yay., İstanbul 2009.

- OCAK, Ahmet Yaşar, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik Kalenderiler XIV-XVII. Yüzyıllar, Timaş Yay., İstanbul 2017.
- ÖZATA, Metin, İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşına Burdur Tarihi, Umay Yay., İzmir 2009.
- PAKALIN, M. Zeki, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, İstanbul 1953.
- SARI, Serkan, "XVI. Yüzyılda Hamid Sancağı Yörüklerinde Kişi Adları", Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, S. 15, Kasım-Aralık 2017, s.1-23.
- SÜMER, Faruk, "Oğuzlara Ait Destani Mahiyette Eserler", D.T.C.F. Dergisi, C. 17, S. 3.4, (1959), s. 359-456.
- SÜMER, Faruk, Oğuzlar Türkmenler Tarihleri Boy Teşkilatı Destanları, T.D.V. Yay., İstanbul 1972.
- Şikari, Kitab-ı Karamaniye, Haz: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, İstanbul 2005.
- TEKİNDAĞ, Şehabettin, "Teke-Eli ve Teke-Oğulları" Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: VII-VIII, (1977), s. 55-94.
- TÜRKAY, Cevdet, Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İşaret Yay., İstanbul 2001.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, Büyük Osmanlı Tarihi, C. II, TTK Yay., Ankara 1995.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Hamidoğulları", İ.A, C. V, M.E.B Yay., İstanbul 1987, s. 189-192.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK Yay., Ankara 1988.
- YURDAYDIN, Hüseyin G., Kanuni'nin Cülusu ve İlk Seferleri, TTK Yay., Ankara 1961.